

Ε Λ Λ Η Ν Ο Χ Ρ Ι Σ Τ Ι Α Ν Ι Κ Α

τοῦ ΣΤΑΘΗ Α. ΤΣΕΚΟΥΡΑ

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς» ὑψώνεται, κάποτε, φωνὴ σὲ φιλελεύθερο καὶ οὐμανιστικὸ τόνο. Ἀποτελεῖ τοῦτο θετικὸ στοιχεῖο στὴ διακίνηση τῶν ἰδεῶν.

Δικαίωμα σεβαστό, καὶ προσωπικὴ γιὰ τὸν καθένα ὑπόθεση, ἡ πίστη καὶ οἱ πεποιθήσεις του. Δικαίωμα ἀκόμα ἀναγνωρισμένο ἡ ἐλεύθερη ἔκφραση τῆς γνώμης· καὶ ὁ εὐπρεπὴς διάλογος, πολιτισμὸς.

••

Πληθύνονται, τὸν τελευταῖο καιρὸ, τὰ μηνύματα ποὺ προετοιμάζουν γιὰ τὴ μεταθανάτιο ζωὴ. Συναντᾶται ἐδῶ ἡ φωνὴ τῆς θεολογικῆς μὲ τὴ φωνὴ τῆς κοσμικῆς συντήρησης.

Καὶ οἱ προεκτάσεις τῶν ἀπηχήσεων διάφορες, ὅταν ὁ ἀντίλογος λείπει. Ἕνας θεοκρατικὸς ἐσχατολογισμὸς κρύβεται κάτω ἀπὸ τὸ κοσμικὸ ἢ τὸ θεολογικὸ ἔνδυμα τοῦ κηρύγματος. Ὁ «Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς», τὸ ἐπικάλυμμα.

Ἀποτελεῖ διαλεκτικὴ ἐνότητα ἡ σύνθεση «Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ»; Ἴδου ἡ ἀπορία καὶ τὸ θέμα ποὺ χρειάζεται συζήτηση. Τὸ ζήτημα αὐτὸ συνδέεται καὶ μὲ τὶς ἐλευθερίες, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ὅπου, ἐνῶ θεωρεῖται ἀστικοδημοκρατικὴ κατάκτηση ὁ χωρισμὸς τῆς παιδείας καὶ τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, μὲ συνταγματικὴ ἀναγνώριση, ἀνακηρύσσεται, κατὰ ἓνα τρόπο, ὁ χριστιανισμὸς σὲ ἐπίσημη ἰδεολογία.

Δὲν ἀντιφάσκει αὐτὸ πρὸς τὸ δικαίωμα τῆς ἀνεξιθρησκείας τῶν Ἑλλήνων; Καὶ πῶς, ἐναρμονίζεται μὲ τὴν «ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως»;

Μποροῦν νὰ συνυπάρξουν λογικὰ φιλελευθερισμὸς καὶ «Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς»;

Ἡ ἐκστρατεία ἀναχρονιστικὴ καὶ ἀντισυνταγματικὴ ἢ ἀξίωση ποὺ διατυπώνεται καὶ ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς Βουλῆς γιὰ «ὄρκους πίστεως» καὶ «ἔλεγχο συνειδήσεων». Εἶναι προσπάθεια ἡ ὁποία ζητάει ἢ κρύβει μέσα της, σὰν ἐνδιάθετη τάση, τὴν ἀνάσταση τοῦ πνεύματος καὶ τὴ δημιουργία τοῦ κλίματος, ἢ καλύτερα ἐνὸς ἀναλόγου μὲ ἐκεῖνο τῆς ἐποχῆς τῶν «Εὐαγγελικῶν», τῶν «Ὁρεστειακῶν», τῶν «Ἀθεικῶν τοῦ Βόλου», τῆς «Δίκης τοῦ Ναυπλίου» καὶ τῶν «Μαρασλειακῶν». Μιᾶς ἐποχῆς ὅπου ἦσαν ἔντονα ἢ ἐντονώτερα τὰ φεουδαρχικὰ στοιχεῖα στὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τοῦ τόπου.

Ὅπως καὶ τότε ἔτσι καὶ σήμερα δὲν πρέπει νὰ ἀγνοηθεῖ ὁ πολιτικὸς παράγοντας, στὴν ὑποκίνηση τοῦ θορύβου. Μπορεῖ νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς αὐτό, ὅταν οἱ ἴδιοι κύκλοι, οἱ ὁποῖοι συγκεντρώνουν τώρα ὅλα τὰ βέλη τους ἐναντίον τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ γενικοῦ γραμματέα τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, τοῦ κ. Παπανούτσου, σὲ χρόνον ἀνύποπτο, ἔχουν ἐπικαλεσθεῖ, πρὸς ἐπίρρωση τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος, σειρὰ ὀλόκληρη ἀποσπασμάτων τοῦ ἔργου του, ἀπὸ τὴν «Γνωσιολογία» μέχρι τὴν «Αἰσθητικὴ» του; Καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται γιὰ ἀποσπάσματα ὅπου σὲ αὐτὰ περιέχονται περισσότερα ψήγματα ἀλήθειας; Ὅταν ἀκόμα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἴδιους κύκλους τοῦ εἶχε προταθεῖ καὶ πανεπιστημιακὴ ἔδρα;

Ἐὰν κατὰ τὰ «Εὐαγγελικά» οἱ φοιτητὲς, ὑποκινημένοι ἀπὸ τοὺς συντηρητικοὺς παράγοντες τῆς ἐποχῆς, κατόρθωσαν μὲ τὶς ταραχὰς ποὺ ἔκαναν νὰ ρίξουν τὴν κυβέρνησιν καὶ νὰ ἀπομακρύνουν τὸν Μητροπολίτη ζητώντας τὸν ἀφορισμὸ τῶν μαλλιαρῶν μεταφραστῶν τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὴν ἐπὶ τὸν «ἀνθεθνικός», καθὼς καὶ τοῦ «σλάβας» γιὰ τὴ βα-

σίλισσα Όλγα, ποῦ εἶχε καὶ αὐτὴ ἀνακατευτεῖ στὴν μετάφραση τοῦ Εὐαγγελίου στὴν καθαρεύουσα — γιὰ λόγους ἐκλαϊκευτικούς — δὲν σημαίνει ὅλο αὐτὸ ὅτι ἡ ἱστορία μπορεῖ νὰ ἐπαναληφθεῖ. Ἐπαναλαμβάνεται, ναί, ἀλλὰ σὲ ἄλλο ἐπίπεδο.

Δὲν εἶναι μόνο οἱ ἱστορικὲς ἀναλογίες. Ὑπάρχουν καὶ οἱ διαφορές. Αὐτὸ ὅμως ἔχει τὴν ἀξία του ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι δὲν λείπει τὸ ἐπιβαλλόμενο ἀντίκρυσμα.

Δὲν ἐπιτρέπεται π.χ. νὰ προσπεράσει κανεὶς ἀλεξιθόρυβος, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ περιεχόμενο τοῦ «βασιλικοῦ λόγου», στὸν ἐορτασμὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅταν σὲ αὐτὸν παρ' ὅλη τὴν μεγαλόστομη ἐπαγγελία γιὰ «ἀνανέωση» τοῦ πνεύματος τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας, κηρύσσεται οὐσιαστικὰ ἡ ἐπιστροφή στὴ μεσαιωνικὴ μισαλλοδοξία, εὐλογεῖται ἓνας ἐνδεχόμενος θερμοπυρηνικὸς πόλεμος ὡς θεόπεμπτο μέτρο, γίνεται ἀνοικτὴ ἐπίθεση κατὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐκφέρονται κατάρες κατὰ τῶν ἀντιδόξων· ἐνῶ οἱ προοδευτικὲς ἰδέες τῆς ἐποχῆς ἀναθεματίζονται. Ὅταν μὲ τὸν λόγο αὐτὸ πάει νὰ προσδοθεῖ ἡθικὸ κύρος καὶ ἱερὸ περικάλυμμα στὴ νεοφασιστικὴ ἐκστρατεία, ἡ ὁποία ἔχει ὡς στόχο τῆς καὶ αὐτὴ τὴν μερικὴ «ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση» ποὺ ἄρχισε νὰ πραγματοποιεῖται.

✱✱

Ὅπως ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα ἀντανακλούσε ὡς ἐπίσημη ἰδεολογία, τὴν καθυστέρηση τοῦ τόπου (ἔπαιρνε φυσικὰ τὴν ἀνάλογη ἀπόχρωση κατὰ τὴν συγκεκριμένη ἐκφραση τῶν κοινωνικοπολιτικῶν ὁμάδων τῆς ἐποχῆς), ἔτσι καὶ ὁ «Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς», στὴν σχετικὴ «αὐτονομία» του, μέσα στὸ χῶρο τῶν ἰδεολογικῶν ἐξελίξεων, ποὺ ἔχουν συντελεσθεῖ ἐν τῷ μεταξύ, ἀντικατοπτρίζει, ὅπως δὴποτε, τὴν συνεχιζόμενη, μὲ τὶς ἱστορικὲς ἐννοεῖται διαφοροποιήσεις ποὺ ἔχουν σημειωθεῖ, οἰκονομικὴ ὑπανάπτυξη τῆς χώρας.

Διαφορίζεται τὸ «Ἑλληνοχριστιανικὸ πνεῦμα» τῆς Δεξιᾶς ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο τοῦ Κέντρου.

Οἱ «βασιλικοὶ ἄνδρες» καὶ ἡ «ὀλιγαρχία» εἶναι οἱ «ἐκλεκτοὶ» τοῦ «Ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος» τῆς ΕΡΕ, καὶ τὰ «πλήθη βάρβαροι» καὶ ἀπόβλητα.

Ὁ κ. Κανελλόπουλος λέει:

«Ὑπάρχουν βέβαια καὶ τὰ πλήθη ποὺ δὲν τοὺς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ γευθοῦν τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸ νόημα τῆς ζωῆς. Αὐτὰ εἰδικότερα τὰ πλήθη μοιάζουν καὶ ψυχολογικὰ μὲ τοὺς βαρβάρους» (βλ. «Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἐποχὴ μας», σελ. 71). Καὶ ἐν τῷ μεταξύ στὸ ὄνομα τοῦ «Ἑλληνοχριστιανικοῦ» αὐτοῦ πνεύματος, ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ προτείνει «παιδεῖα» ξένα πρὸς τὴν ἐπιστήμη! «Θέλουμε παιδεῖαν ἀνεπὶκαιρον, ξένην πρὸς τὰ δεδομένα τῆς ἐπιστήμης».

Δὲν θέλουν καμιάν ἀπολύτως παιδεῖα τῶν μαζῶν, τοῦ λαοῦ, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ ἀποβλέπουν ἰδιαίτερα στὴν πνευματικὴ ὑποταγὴ τῶν καθυστερημένων μαζῶν. Εἶναι

ἐχθροὶ τοῦ πνεύματος γενικά. Ἀπολογητὲς τῆς ἀριστοκρατικῆς θεωρίας τῶν ἐκλεκτῶν, διότι ἐκπροσωποῦν πνευματικὰ τὴν ὀλιγαρχία. Μὲ αὐτὰ ποὺ διακηρύσσουν δὲν ἀρνοῦνται μόνο τὸ ζεῖδωρο ἀρχαῖο ἑλληνικὸ κλασσικὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν ὑπερβατικὴ ἐκδήλωσή του, ἀφοῦ ὅπως λέει ὁ κ. Τσάτσος «ὁ λαὸς δὲν μπορεῖ νὰ κινηθεῖ στὸ χῶρο τῶν ἰδεῶν τοῦ Πλάτωνα» («Ἑλληνικὴ Πορεία», σελ. 41 - 43).

Τί μένει λοιπὸν ὕστερα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὡς προσφορὰ γιὰ τὶς μάζες; Ἡ μεσαιωνικὴ ἄγνοια, ἡ ἐσχατολογία καὶ ὁ θάνατος. «Μὲ τί θὰ μετρήσω τὴ ζωὴ ἂν δὲν τὴ μετρήσω μὲ τὸν θάνατο...» τονίζει ὁ κ. Κανελλόπουλος («Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἐποχὴ μας», σ. 9).

Καὶ ὅμως δὲν δυσκολεύονται νὰ ποῦν ὅτι αὐτὸ τὸ ἑλληνοχριστιανικὸ πνεῦμα πρόκειται νὰ σώσει τὴν ἀνθρωπότητα. «Πέραν ὅμως τῆς Εὐρώπης, γράφει ὁ κ. Κανελλόπουλος, δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ ἰσχυρισθεῖ κανεὶς ὅτι γίνεται σήμερον... ἓνας ἀθόρυβος ἐξελληνισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος» (βλ. «Καθημερινή», 16, 18, 19 Ἀπριλίου 1961).

Δὲν εἶναι ἴδια ἡ «ἑλληνοχριστιανικὴ» ἐκδοχὴ τὴν ὁποία προάγει τὸ Κέντρο. Ὁ κ. Γ. Παπανδρέου καὶ ὡς πρωθυπουργὸς καὶ ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ἔχει ἐπαγγελθεῖ τὴν «ἐπιστημονικὴ κατάρτιση ποὺ ἀποτελεῖ στὴν ἐποχὴ μας βασικὸ καὶ κύριο στοιχεῖο ἐθνικῆς παιδείας...».

Πιστεύει ὅμως ὅτι αὐτὸ συνδυάζεται μὲ τὴν «ἀφομοίωση τῶν ἀγαθῶν τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας» ὡς ἰδανικοῦ!

Ὁ κ. Γ. Θεοτοκάς, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ἔχει σοβαρὲς ἐπιφυλάξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν «προβολὴ αὐτοῦ τοῦ ἰδανικοῦ», δηλαδὴ τοῦ «ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος».

Ἐνῶ ὁ κ. Παπανοῦτσος ἔχει χαρακτηρίσει τὸν «ὁραματισμὸ» τῶν ἀγαθῶν ἐνὸς τέτοιου ἰδανικοῦ «μάταιο ὄνειρο».

✱

Θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ δοῦμε, σὲ γενικὲς γραμμὲς, τὸ λογικὸ πυρῆνα τοῦ «ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος», ἂν ὑπάρχει τέτοιος καὶ κατὰ πόσο αὐτὸς ὁ «ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς» ἀποτελεῖ ὀργανικὴ σύνδεση καὶ ἐνότητα διαλεκτικῇ.

Ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς

Ἡ ἐγχώρια κοσμικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ συντήρηση* μπαίνει λοιπὸν στὸ στίβο τῶν ἰδεῶν, ἀντικαταβάλλοντας τὸ νόμισμα τοῦ «ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος».

Κατὰ τὴν ὥρα, ὡστόσο, καὶ στὴν πρα-

* Ὁ ὅρος ἔχει εὐρεία καὶ στενὴ σημασία. Στὴν εὐρεία του σημασία ἀφορᾷ στὴν ἄρνηση τῶν βαθειῶν διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν στὴν οἰκονομία καὶ κοινωνικοπολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας. Στὴ στενὴ σημασία του ἀφορᾷ στὴν ἄρνηση τῆς ἐθνικοδημοκρατικῆς ἀλλαγῆς καὶ σὲ στενότερη, στὴ νεοφασιστικὴ τάση, (ἀντίδραση). Στὸ ἄρθρο μας ἡ ἀναφορὰ γίνεται μὲ τὴν πιὸ γενικὴ φιλοσοφικὴ σημασία καὶ μόνο, δηλαδὴ σὲ ἀντιπαράβολὴ πρὸς τὸν ἐπιστημονικὸ στοχασμό.

κτική τῆς διαμάχης, ἡ κάθε μερίδα, σπιλ-
θώνοντας καὶ ἀντικατοπτρίζοντας τὴν «μιά»
μόνον ὄψη του, ἐκείνη ποὺ τῆς ἀντιστοιχεῖ,
ὕψώνει τὰ συστατικὰ μόρια τῆς εἰρημένης
«συναίρεσης» σὲ «ἀλήθειες» «αὐτόνομες»,
προβάλλοντάς τα μὲ τὴν αὐτάρκεια τοῦ ἀπο-
λύτου («Ἑλληνικό», «Χριστιανικό»). Ἀλλὰ
τότε ἡ ἐπίσημη «πνευματικὴ ἡγεσία» ἐμφα-
νίζεται μὲ ἓνα αὐταναιρούμενο ἰδεολογικὸ
πρόσωπο.

Οἱ δυὸ «συνιστώσες» «ἀπόλυτες» ἔννοιες
ἀναιροῦν τὴν μιὰ «ἐνιαία» καὶ «ἀπόλυτη»,
συνταγματικὰ ἀναγνωρισμένη «ἐλληνοχριστια-
νικὴ ἀλήθεια» (ἄρθρο 16). Ἡ «ἐξατομίκευση»
τοῦ γενικοῦ ὅρου στὰ συστατικὰ του καὶ ἡ
νέα «συνθετικὴ» γενίκευσή τους κινεῖται ἤδη σὲ
ἓναν «φαῦλο κύκλο».

Ὅταν οἱ ἀνάγκες τῆς κοσμικῆς ζωῆς ὑπο-
χρεώνουν τὸν φιλόσοφο τοῦ «ἐλληνοχριστια-
νικοῦ πνεύματος» νὰ ἐντρυφήσει στοὺς χώρους
τῆς «καθαρῆς» φιλοσοφίας, τότε αὐτὸς πρέ-
πει νὰ «ἀγνοήσῃ» τὸν θεολόγο, ἢ καλύτερα
νὰ τὸν ὑπερσταθμίσει, προσωρινά.

Καὶ ὅταν ὁ θεολόγος πλανᾶται στοὺς ἱε-
ροὺς χώρους τοῦ ὑπερβατικοῦ, τότε αὐτὸς
ἀναγκάζεται νὰ «ἀναιρέσῃ» τὸν κοσμικὸ φι-
λόσοφο.

Ὅλο τοῦτο ὑπαγορεύεται ἀπὸ τὸν «μεγι-
στοβάθμιο» ἐκθέτη τῶν ἀπαιτήσεων τῆς κάθε
φορὰ πρακτικῆς· μπορεῖ αὐτὸ νὰ τὸ ἐπιβάλ-
λει ἡ συγκεκριμένη πολιτικὴ στιγμή, μπο-
ρεῖ ὅμως νὰ φταίει σὲ αὐτὸ καὶ ἡ ἔλλειψη
ἀντιλόγου.

Καὶ ὅταν ἡ ἐξόρμηση εἶναι γενικὴ ἢ ἡ
ἐπισημαινόμενη ἀντίφαση ἐξώφθαλμη, ξεδι-
πλώνουν σὲ ὅλο τὸ πλάτος τῆς τὴν σημαία
τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ». Στὴν
περίπτωσιν αὕτη γίνεται περισσότερο ἐκδι-
λο τὸ γεγονὸς ὅτι προσφεύγουν σὲ ἓνα εἶδος
καταναγκασμοῦ «ἠθικοπολιτικοῦ», μὲ «ἔννοιες»
«θεῖες» καὶ «ἐθνικές». Ποιὰ εἶναι ὅμως ἡ ἀλή-
θεια σχετικὰ μὲ τὸν «ἐλληνοχριστιανικὸ πολι-
τισμό»;

Μακρὰ ἡ κυοφορία του. Ἐπέρασε μέσα
ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς «μεγάλης ιδέας» καὶ
ἦλθε γιὰ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ ὅταν αὕτη
ἀποχώρησε ἡττημένη ἀπὸ τὸ προσκῆνιο.

Τὸ ξεπερασμένο «ιδανικὸ» γιὰ τὴν ἀνά-
στασιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, στε-
φανωμένης ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ μεγα-
λεῖο καὶ ἐνσαρκωμένης σὲ μιὰ καινούργια
«ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία», ἓνα ἰδανικὸ ποὺ ἡ
ὀλιγαρχία τὸ ἐπρόβαλε ὡς ἀρνησιν τῶν καλυ-
τέρων ἐθνικοδημοκρατικῶν παραδόσεων τοῦ
ἐλληνικοῦ διαφωτισμοῦ καὶ τῆς κλασσικῆς
ἀρχαιότητος, καὶ τὸ ὁποῖο ἐστοίχισε στὸ
ἔθνος συμφορές, παραχωρεῖ τὴν θέσιν του, ἀλ-
λὰ καὶ κληροδοτεῖ ταυτόχρονα, τὰ συστα-
τικὰ μόρια τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτι-
σμοῦ». Τὸ «νεότευκτο ἰδανικὸ» φέρνει μαζί
του καὶ τὰ κληρονομικὰ στίγματα τοῦ πρῶ-
του, τὴν ἀσάφεια καὶ τὴν ἀντίφαση (ἀσάφεια
καὶ ἀντίφαση ὡς πρὸς τίς ἔννοιες «ἐλληνικός»
καὶ «χριστιανικός» ποὺ τίς θέλουν μαζί «κοσμ-
κές», «μεταφυσικές» καὶ «θεῖες» χωρὶς νὰ τὸ
ὁμολογοῦν).

Σὲ χρόνον καθόλου ἀνύποπτον γίνεται ἡ
πολιτειακὴ ἀναγνώρισή του (1949). Ἕνας
ἀπὸ τοὺς ἰδεολογικοὺς ἐκπροσώπους τοῦ
Κέντρου, ὁ κ. Γ. Θεοτοκᾶς, καὶ ἓνας τῆς Δε-
ξιᾶς, ὁ καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ πρόε-
δρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Ἰω. Θεο-
δωρακόπουλος, σὲ σχετικὴ ἔρευνα τοῦ πε-
ριοδικοῦ «Ἀκτίνες», ἔχουν δώσει εὐστοχες
ἀπαντήσεις γιὰ τὴν γενεαλογία καὶ τὴν
ποιότητα τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτι-
σμοῦ».

Ὁ πρῶτος, ὁ κ. Θεοτοκᾶς, λέγει: «Οἱ
συνταγματικοὶ νομοθέτες, ὅταν τὸ διετύπω-
σαν (ἐννοεῖ τὸ ἄρθρο 16 τοῦ Συντ.) δὲν
εἶχαν, νομίζω, σκοποὺς πνευματικοὺς ἢ ἡθο-
πλαστικούς, ἀλλὰ κυριώτατα πολιτικούς: νὰ
τονίσουν τὸν ἀντικομμουνισμό τῆς χώρας:
«Πιστεύουμε σὲ μιὰν ἐλληνοχριστιανικὴ ἰδεο-
λογία, δηλαδὴ εἴμαστε καὶ θέλουμε καὶ οἱ
γυιοὶ μας νὰ εἶναι ἀντικομμουνιστὲς καὶ ἀν-
τιμαρξιστὲς» — αὐτὸ περίπου ζητοῦσαν νὰ
ποῦν (βλ. περιοδ. «Ἀκτίνες», εἰδικὸ τεύχος,
Μάϊος 1963). Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνδοιασμοὶ του,
ὅσον ἀφορᾷ τὴ δυνατότητα «ἀποσαφηνίσεως»
τοῦ ὅρου «ἐλληνοχριστιανικός», χαρακτηρι-
στικοί: «...» Ἄν πάλι ἐννοοῦσαν κάτι εὐρύτε-
ρο, φοβοῦμαι πολὺ ὅτι θὰ πελαγοδρομήσου-
με καὶ δὲν θὰ κατορθώσουμε νὰ βροῦμε ἄκρη.
Γιὰ τίς χριστιανικὲς ἀξίες ἰσχυρίζεται ὅτι
ἀγωνίζεται ὁ στρατηγὸς Φράνκο, ἀλλὰ χρι-
στιανὸς εἶναι καὶ ὁ νέος ἀριστερὸς ἡγέτης
τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ἀγγλίας. Μέσα
σὲ τέτοια πλαίσια, ποῦ βρίσκεται τὸ ση-
μεῖο ἐπαφῆς τοῦ χριστιανισμοῦ μὲ τὸ ἀρχαῖο
ἐλληνικὸ πνεῦμα;» καὶ συνεχίζει: «Καὶ μὲ
ποιὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα; Μὲ τοὺς τραγικούς;
Μὲ τὸν Πλάτωνα; Μὲ τὸν Ἀριστοτέλη; Μὲ
τοὺς στωϊκοὺς;». Προσθέτει δὲ ὅτι: «Ἄν θέ-
λουμε νὰ μιλάμε γιὰ «ἰδεολογία», πρέπει οἱ
ιδέες νὰ εἶναι συγκροτημένες σ' ἓνα σύστη-
μα μὲ συνοχή. Εἰδάλλως δὲν πρέπει νὰ συ-
ζητοῦμε γιὰ «ἰδεολογικὲς κατευθύνσεις», ἀλ-
λὰ γιὰ ἓνα «πνεῦμα», γιὰ ἓνα πνευματικὸ κλῆ-
μα ποὺ θὰ ἐπιχειρούσαμε νὰ διέπει τὴν
ἐθνικὴ μας ἀγωγή καὶ μέσ' στὸ ὁποῖο, ὅπως
ἀρμόζει σὲ μιὰ δημοκρατία, χωροῦν διάφο-
ρες σχολές καὶ ἰδεολογίες».

Μπορεῖ νὰ μὴ διακρίνεται τὸ δεύτερον τοῦτο
χωρίον γιὰ σαφήνεια, ὅπως τὸ πρῶτον, καὶ νὰ
εἶναι γι' αὐτὸ ἡ ἐρμηνεία του δυνατὴ ὅχι μὲ
ἓναν μόνον τρόπο. Ἀπηχεῖ, ἐν τούτοις, αὐτό,
ἔστω καὶ ἄτονα, τὴν ἀνάγκη τῆς ἐλεύθερης
διακίνησης τῶν ιδεῶν στὸν χώρο τοῦ πνεύμα-
τος. Ἔτσι ἀμφισβητεῖται, τουλάχιστον, ὁ «οἰ-
κουμενικός» χαρακτήρας τοῦ «ἐλληνοχριστιανι-
κοῦ πολιτισμοῦ», τὸν ὁποῖον ὁ κ. Γ. Θεοτο-
κᾶς θεωρεῖ βεβαρυμένο καὶ μὲ τὸ «προπατο-
ρικὸ ἀμάσητον» ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἄρθρο
16 τοῦ Συντάγματος «δὲν γεννήθηκε ἀπὸ νη-
εῶν σκέψιν». Ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ κριτικοῦ πε-
ριεχομένου τοῦ προηγουμένου χωρίου ἀφορᾷ
σὲ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴν λογικὴν ἐνότητα τοῦ
εἰρημένου σχήματος, τὸ ὁποῖον τὸ παρουσιάζει
ὡς ἀντιφατικὸ ἢ ὁπωσδήποτε διακρινόμενο γιὰ
τὴν ἀντινομία του, ὅποτε πρέπει ἡ «συναί-
ρεσή» του νὰ θεωρεῖται ἀδύνατη.

Ἄν τώρα, ὁ κ. Γ. Θεοτοκάς, παρ' ὅλα αὐτά, ὑπαναχωρώντας παρουσιάζει ὡς ἰδανικό του τὸν «ὀρθόδοξο ἀνθρωπισμὸν» (*Humanisme Chretien*) δηλ. μιὰν ἄλλη ἐκδοχὴ τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ», μὲ τοῦτο δὲν δικαιώνονται οἱ «ἀρχιτέκτονες» τοῦ παράλογου σχήματος. Ἡ ἐπαναγωγὴ δὲν σώζει. Ὅταν κανεῖς ἐνορχηστρώνει τὸ κήρυγμά του ἐπάνω σὲ κάτι ποὺ μόνος του τὸ ἔχει ἀνασκευάσει, ἢ καταφεύγει ἔστω σὲ μιὰ παραλλαγή του, μὲ αὐτὸ πιστοποιεῖ ἀπλῶς τὴν ὀρθότητα τῆς ἀρχικῆς του ἐπικρίσεως. Ὑπαινισσόμενος δηλ. ὁ κ. Γ. Θεοτοκάς, ἢ ἀναιρῶντας καλύτερα μὲ τὸν τρόπο του, τὸ εἰρημένο σχῆμα ὡς ἀσυναίρετο ὑπονυεῖ, λογικά, ὅτι αὐτὸ προϋποθέτει ὡς ὄρο του κάτι τὸ ὁποῖο «χρῆζει ἀποδείξεως» πρῶτα. Ἀμάρτημα ἐπονομάζομε στὴ λογικὴ *Petitio in principii*. Γι' αὐτὸ ἀποδεχόμενος τὸν «ἀποσχηματοποιημένο» ἀπὸ τὸν ἴδιο «ἐλληνοχριστιανικὸ πολιτισμὸν», ὅταν ἐπιχειρεῖ τὴν «ἀνασύνθεσίν» του εἶναι ἀναγκασμένος νὰ προσφεύγει στὰ πλέον ἀνόμοια ὑλικά τὰ ὁποῖα, ἐν τούτοις, ἔχει ἀποκλείσει λογικά.

Ὁ δεῦτερος, ὁ καθηγητὴς κ. Ι. Θεοδωρακόπουλος μὲ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θέλει νὰ παρουσιάσει τὴν «συναίρεση» τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ» δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ ἀμφισβητήσεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποιότητα καὶ τὸ εἶδος τοῦ «σχήματος». Κάτω ἀπὸ αὐτὸ δὲν προάγεται τὸ Ἑλλογο, ἀλλὰ τὸ Ἑλλογο στοιχεῖο· ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ καὶ ἀναγνωρίζει τὸν ἀντιδογματικὸ χαρακτήρα τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας. Λέει: «Ἡ ἀποκάλυψις, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ... ἔχει τώρα μιὰν ριζικὴν διαφορὰν ἀπὸ τὸν Λόγον τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἡ διαφορὰ αὕτη δηλοῦται σαφῶς ἀπὸ τὸν Ἰδρυτὴν τοῦ χριστιανισμοῦ, «ἐγὼ εἰμὶ ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή». Καὶ συνεχίζει: «Τίθεται ἔτσι ἀπέναντι τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου καὶ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια. Ἡ ἐλληνικὴ φιλοσοφία οὐδέποτε ἔθεσε τὴν ἀξίωσιν τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Ἄλλωστε ὡς φιλοσοφία δὲν ἠδύνατο ποτὲ νὰ τὸ πράξη». Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι ὑπερβάλλει ὅσον ἀφορᾷ τὴν διατύπωση τοῦ ὄρου «ἀπόλυτη ἀλήθεια», ὅταν ἀρνεῖται, προκειμένου γιὰ τὴν φιλοσοφία, τὴν παραδοχὴ τῆς «ἀπόλυτης ἀληθείας» ποὺ περιέχεται μέσα στὰ ὅρια τῆς «σχετικῆς ἀληθείας», εἶναι, ἐν τούτοις, γεγονός, ὅτι μὲ τὸν τρόπο του, στὸ προκείμενο χωρίο, ὁ κ. Θεοδωρακόπουλος ἐπισημαίνει μὲ σύμβολα φιλοσοφικά, ὅτι ὁ κ. Γ. Θεοτοκάς ἀναφέρει πιὸ συγκεκριμένα γιὰ τὴν ἀδυνατότητα «συναίρεσεως» «ἐλληνικοῦ» καὶ «χριστιανικοῦ» πνεύματος· διότι ὡς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ὁ κ. Ἰω. Θ., κατακυρώνει στὴν φιλοσοφία τὴ γνώση καὶ στὴ θρησκεία τὴν πίστη. Αὐτὸ σημαίνει ἀπλῶς ὅτι ὁ «ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς» μπορεῖ νὰ σταθεῖ ὡς σχῆμα μόνον ὅταν ἔχει ὡς προϋπόθεσίν του τὴν ἀριστοτὴ ἀποδοχὴ τῆς «θείας ἀποκαλύψεως» καὶ τοῦ «θαύματος», ὁπότε εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξη καὶ τὴν λογικὴ, ποὺ χαρακτηρίζει τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πνεῦμα.

Λεῖπει, συνεπῶς, ἀπὸ τὸ σχῆμα «ἐλλη-

νικὸν» — «χριστιανικὸν» ὁ ἐσωτερικὸς δεσμὸς τῶν «δομικῶν» τοῦ μορίων, ἢ «συνοχὴ» ὅπως λέει ὁ κ. Γ. Θεοτοκάς, ποὺ ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεση ἐνὸς «ἰδεολογικοῦ συστήματος».

Τὴν ἐπισημαινόμενη αὕτη ἀντινομία μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἐπόμενο ἀπόσπασμα τοῦ κ. Ἰω. Θεοδωρακόπουλου:

«Ἔτσι, ἤδη, οἱ πρῶτοι ἀπολογηταὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἠναγκάσθησαν ἀπὸ τὰ πράγματα νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν φιλοσοφίαν, παρὰ τὴν συνείδησιν τῆς ἀντιθέσεως ἢ ὁποῖα ὑπῆρχε μεταξὺ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας». Καὶ ἰδοὺ τὸ θαῦμα: «...Ὁ Λόγος ὡς υἱὸς τοῦ θεοῦ θὰ ἀποτελέσῃ τὴν γέφυραν μεταξὺ Θεοῦ καὶ Κόσμου καὶ τὸ αἰώνιον πρότυπον διὰ τὸν ἄνθρωπον».

Ἡ «ἄσπορος σύλληψις» λοιπὸν καὶ ἡ «δημιουργία» «θεραπεύουν» τὴν ἀντινομία!

Γι' αὐτὸ ἄλλωστε ὁ «ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς» ἀποδέχεται τὸν «Λόγον» τῶν νεοπλατωνικῶν, ἔννοια δηλωτικὴ τοῦ «δημιουργοῦ» καὶ τοῦ «Θεοῦ», ἀρνούμενος τὴν μεγάλη κατὰ κτησὶν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, τὸν «Λόγον» τοῦ Ἡρακλείτου, ὁ ὁποῖος πρῶτος αὐτὸς ἀπεκάλυψε τὸν «Λόγον» καὶ ἐξέφρασε μὲ τοῦτον τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὸν νόμον τοῦ «εἶναι».

Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὕτη, ἐπομένως, ἡ νεόκοπη ἰδεολογία στηρίζεται στὴν παρερμηνεία καὶ παραφθορὰ τοῦ γνήσιου ἐλληνικοῦ πνεύματος.

Δὲν ὑπάρχουν περιθώρια γιὰ «παρετυμολογίες» ὅσον ἀφορᾷ τὴν ποιότητα τῆς «συναίρεσεως» γιὰ τὴν ὁποῖα γίνεται λόγος. Τὸ ἐπόμενο ἀπόσπασμα μᾶς δίνει τὴν σκοπιὰ ἀπὸ τὴν ὁποῖα ὁρᾷ ὁ «χριστιανισμὸς», τὸ «ἡττημένο» ἐλληνικὸ πνεῦμα. (Ἄρα ἡ σύζευξη καθόλου ἰσότημη).

«Ἡ στροφή τῶν μεγάλων χριστιανῶν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν δὲν καταφάσκει ὅλην τὴν προηγουμένην παράδοσιν τῆς φιλοσοφίας. Οἱ ἐκλεκτικοὶ καὶ οἱ ἐπικούρειοι ἀπορρίπτονται. Ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη ὠρισμένοι μόνον ἔννοια θὰ χρησιμοποιηθοῦν ἰδίως ἀπὸ τοὺς Πατέρας κατὰ τοὺς ἀγῶνας των. Ἡ στωικὴ βεβαίως φιλοσοφία θὰ ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐννοιολογικὴν οἰκοδόμησιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὸ ἀπόσπασμα, ὅμως, αὐτὸ φανερώνει καὶ κάτι ἄλλο, ὅτι δηλ. ἡ κοσμικὴ θεώρηση τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος — καὶ εἶναι αὕτη ὑποχρεωτικὴ γιὰ νὰ μὴ μείνῃ μόνο του δίχως τὸ «ἐλληνικόν», τὸ «χριστιανικόν» πνεῦμα — ἔστω καὶ ἂν αὕτη γίνεται ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς ἰδεολογίας, ἀντιφάσκει ὅπωςδήποτε πρὸς τὴν «θεία ἀποκάλυψη».

Καὶ τοῦτο ὀφείλεται στὴν ἐσωτερικὴ ἀντινομία τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐνῶ εἶναι γήινος προβάλλεται ὡς ὑπερβατικός. Ἀπὸ τὴν ἄποψη λοιπὸν αὕτη δὲν ἀπομένει περιθώριο οὔτε γιὰ τὸ θαῦμα!

Τὸ ἐπικυρώνει αὐτὸ ἡ ἀναγνώριση τοῦ Πλάτωνα ὡς φιλοσόφου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη ὡς φιλοσόφου τῆς Δυτικῆς, κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Τὸ «ἐκθειάζόμενο», συνεπῶς, «χριστιανικόν»

μόριο, ανάγεται, απλώς, στην ιδεοδοξία του «υπερβατικού» τὸ ἄλλο «πνευματικὸ» συστατικό τῆς «συναίρεσης».

Ἀλλὰ ὅσο δὲν εἶναι «θεῖο» τὸ «χριστιανικὸ» μόριο, ἄλλο τόσο δὲν εἶναι καὶ «ἐλληνικὸ» τὸ ἄλλο «πνευματικὸ» συστατικὸ τῆς «συναίρεσης».

Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τέτοιο, ἀφοῦ ἔχει ὡς προϋπόθεσή του τὴν ἀμεθεξία τῶν πρώτων Ἑλλήνων φιλοσόφων, τῶν θεμελιωτῶν δηλαδή τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς φιλοσοφίας, τῶν δασκάλων τῆς Ἰωνικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία μάλιστα ἀποτελεῖ σταθμὸ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ «οἰκουμενικοῦ» πνεύματος.

Μένουν ἀπ' ἔξω ὁ Ἡράκλειτος, ὁ Ἀναξίμενης, ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Θαλῆς κλπ.

«Ἐκτὸς νυμφῶνος» ὁ Λεύκιππος καὶ ὁ Δημόκριτος. Καὶ ὁ Ἐπίκουρος βάλλεται μὲ τὸν λίθο τοῦ ἀναθέματος.

Ἀπὸ τὸ καλειδοσκοπίο τῶν ἀρχιτεκτόνων τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος» δὲν ὁράται τὸ θετικὸ ποὺ ἐμπεριέχεται, σὰν ψῆγμα ἀλήθειας ἔστω, τὴν θεωρία τοῦ Πυθαγόρα, τῶν Ἑλεατῶν, τὴν διαλεκτικὴ τοῦ Πλάτωνα καὶ τὴν μαιευτικὴ τοῦ Σωκράτη.

Αὐτὰ ὅλα δὲν τὰ ἐπινooῦμε ἐμεῖς. Ἀπλῶς τὰ διαπιστώνουμε. Εἶναι ἔργο χειρῶν ἄλλων.

Ποῦ εἶναι λοιπὸν ὁ «ἐλληνικὸς ἐθνισμός»;

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἐπεχειρεῖται κάποτε, στὸ ὄνομα δέδαια τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ» ὁ σφετερισμὸς κανενὸς ἀπὸ τοὺς ἀπόβλητους φιλοσόφους. Ἀλλὰ αὐτὸ γίνεται μόνο ὕστερα ἀπὸ προκρούστεια ἀναθεώρηση ποὺ ἰσοδυναμεῖ μὲ μεταμόρφωσή του σὲ ἱεροφάντη τῆς Θεοδοξίας. Ὅπως π.χ. κάνει ὁ καθηγητὴς τῆς Παντείου σχολῆς κ. Ι. Παπαζαχαρίου, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἐμφανίσει τὸν «σκοτεινὸ» φιλόσοφο Ἡράκλειτο, πρόδρομο τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας! (βλ. περιοδ. «Ἀκτίνες», Μάιος 1963).

Δὲν εἶναι, ἄρα, ἀπὸ τὸ νόμο, κληρονόμος τοῦ φωτοβόλου ἐλληνικοῦ πνεύματος ὁ ἐπιλεγόμενος «ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμός». «Δίκην πηκτικῆς οὐσίας» δρᾷ σὲ αὐτὸν ὁ νεοπλατωνικὸς μυστικισμός.

Εἶναι ἐνότητα τῆς υπερβατικῆς ιδέας μὲ τὸν ἑαυτὸ της. Ὅσο καὶ νὰ ἐπιχειρηθοῦν διαφορετικὲς ἐρμηνεῖες του, δὲν χωράει, σὲ τελευταία ἀνάλυση, παρετυμολογία τῆς «λογικῆς» του.

Μᾶς τὸ λέει αὐτὸ ὁ κ. Θεωδωρακόπουλος μὲ τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα ποὺ ἀποτελεῖ μαρτυρικὸ στοιχεῖο: «Τὰ συγγενικὰ στοιχεῖα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὸν χριστιανισμὸν εἶναι γενικῶς τὰ ἑξῆς: ἡ καθαρὴ ἠθικὴ τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ χωρισμὸς μεταξὺ ιδέας καὶ πραγματικότητος, ὁ ἔρως πρὸς τὸ ὑπεραισθητόν, ὁ κόσμος τῶν ιδεῶν, ἡ μεταφυσικὴ, ἡ ἐσχατολογία ἡ πλατωνικὴ καὶ τέλος ὁ ἀκοίμητος ἔρως πρὸς τὸν θεόν...».

Ἡ ἐνότητα, δηλαδή, τῆς υπερβατικῆς ιδέας μὲ τὸν ἑαυτὸ της, ποὺ ἀρνεῖται τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἄνθρωπο.

✱

Πορευόμενος μέσα ἀπὸ τοὺς δρόμους ποὺ

ἄνοιξε τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πνεῦμα καὶ τὸ ρωμαϊκὸ, ὁ οὐμανισμὸς τῆς ἀναγέννησης καὶ ὁ συνεχιστὴς του σύγχρονος ἀνθρωπισμὸς, ποὺ κάνει πράξη καὶ προεκτείνει τὶς μεγάλες ἐπαγγελίες τοῦ οὐμανισμοῦ αὐτοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ προαχθεῖ μὲ τὴν «οἰκουμενικὴ» νομοθεσία ποὺ θέλουν νὰ ἐπιβάλλουν οἱ «ἀρχιτέκτονες» τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος, σὲ Ἀνατολὴ καὶ σὲ Δύση στὸ ὄνομα τῆς «ἐλληνοχριστιανικῆς ιδέας».

Ἀρνηση καὶ ὄχι κιβωτὸς τοῦ κλασσικοῦ πνεύματος, ὁ χριστιανισμὸς τῶν ιδεολόγων τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ σχήματος», δὲν προήγαγε ἀλλὰ ἀντίθετα ἔρριξε στὴ λήθη καὶ στὴ σιωπὴ τὸ φωτοβόλο, ἐπιστημονικὸ καὶ ὀρθολογικὸ πνεῦμα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὅπως καὶ αὐτὸ τὸ δημοκρατικὸ πνεῦμα τοῦ πρώτου ἐπαναστατικοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὅταν τὸ ἀρχαῖο ἐλληνικὸ κλασσικὸ πνεῦμα ἐχρειάσθηκε νὰ πορευθεῖ τὸν μεγάλο δρόμο του πρὸς τὴν ἐσπερία, περνώντας μέσα καὶ ἀπὸ τὴν κλασσικὴ ρωμαϊκὴ γραμματολογία, ἔτρεψε σὲ φυγὴ καὶ διέλυσε τὰ μεσαιωνικὰ φαντάσματα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, γιὰ νὰ ἐγκαινιασθεῖ ἡ νέα ἐποχὴ τῆς ἐπίγειας ζωῆς, καὶ ὄχι τῆς ἐπουράνιας ζωῆς τοῦ κ. Κανελλόπουλου. Καὶ ἔφερε μήνυμα αἰσιοδοξίας καὶ ὄχι ἀπογοήτευσης, ὅπως αὐτὸ στὸ ὁποῖο καταλήγει μιὰ ὀρισμένη ἐκδοχὴ τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος» τοῦ Κέντρου.

✱

Μόνον ἂν δοθεῖ, στὸν πολυσήμαντο ὄρο «Δυτικὸς Εὐρωπαϊκὸς Πολιτισμὸς» ἔννοια κληρικαλιστικὴ, μπορεῖ, σὲ ἀντιστοιχία πρὸς τὴν ὑπερβατικὴ ὑφὴ τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος» νὰ ἀναζητηθεῖ κοινὸς μεταξὺ τοὺς κρίκος. Καὶ εἶναι ἓνας τέτοιος κρίκος ἡ ἀριστοτελικὴ μεταφυσικὴ, τὸ νεκρὸ μέρος τῆς διδασκαλίας τοῦ Σταγειρίτη, τοῦ δημιουργοῦ τῆς λογικῆς ἐπιστήμης, ποὺ τὴν ἐνοφθάμισαν οἱ πατέρες τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας στὸ σύστημά τους γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ στήσουν τὸ δόγμα τους.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν «γωνία ὀψεως» θεωρούμενος ὁ «ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς» εἶναι δυνατὸ νὰ διακλαδωθεῖ μέσα στὸ διεθνὴ ιδεολογικὸ χῶρο μόνον ὅταν περάσει ἀπὸ τὶς ἀτραπούς τοῦ μυστικισμοῦ, ἔχοντας ὡς ἔμβλημά του τὸ σύνθημα τῶν πλέον συντηρητικῶν ἀκαδημαϊκῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἄλλων ἀντιδραστικῶν ποὺ φθάνουν νὰ φωνάζουν «πίσω στὸν Μεσαίωνα»!

Ὅποτε θὰ ἔλθει ὅπωςδὴποτε δεύτερος, ἐτερόφωτος καὶ βραδυπορημένος, γιὰ τὴν ζήτησιν νὰ ἀναστήσει βρυκόλακες τοὺς ὁποῖους καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίσημη καθολικὴ ἐκκλησία ἀποφεύγει νὰ μνημονεύει.

Δὲν θὰ βροῦν οἱ Ἀπόστολοι τοῦ «ἐλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος» σήμερα στὸ Βατικανὸ πρόθυμους σταυροφόρους γιὰ τὴ «δικαίωση» τοῦ πολέμου, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Πάπας Πίος 12ος, ὁ Ἰωάννης 23ος, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος Στ', ἔχουν προσπεράσει τὰ φιλοπύλεμα κηρύγματα τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τοῦ

Θωμά 'Ακινάτη· όταν δέονται για την ειρήνη. Συζητούν με την ἐπιστήμη καὶ δὲν ἀναθεματίζουν τὸν μαρξισμό.

Στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τῆς «στροφῆς πρὸς τὸν 'Ηράκλειτο», ἡ τύχη τοῦ «Δὸν Κιχώτη» περιμένει ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ θελήσουν νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς ἀσυντόνιστοι Εὐρωπαῖοι στὴν 'Εσπερία, ὅταν ἐκεῖ, στὴν Γαλλία καὶ στὴν 'Αγγλία, ἀναστήθηκε ὁ ὕλισμός καὶ ἡ διαλεκτικὴ τοῦ 'Ηράκλειτου καὶ τοῦ Δημόκριτου ἀπὸ τὸν Γκασεντὶ καὶ τὸν Χόμπς, καὶ ἄνοιξε ὁ δρόμος γιὰ νὰ περάσει ὁ σύγχρονος οὐμανισμός καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνεξιθρησκεία τοῦ Σάρτρ, καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸ στοχασμό.

Τὸ «ἐλληνοχριστιανικὸ πνεῦμα», συνεπῶς, καὶ μόνο μετὰ τὴν ἀπλὴ σύγκριση τῶν κειμένων καὶ τῶν λόγων τῶν ποικιλώνυμων ἐκφραστῶν καὶ ἰδεολόγων του, ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν ἐξυπηρετεῖ τὸν οὐμανισμό, στέκεται ἐχθρικό πρὸς τὸν ἄνθρωπο, στεγάζει τὴν σκοταδιστικὴ ἐξόρμηση καὶ δὲν ἀποτελεῖ διαλεκτικὴ ἐνότητα· εἶναι παράλογη ἀντίφαση. 'Ανεξάρτητα ἀπὸ τὶς διάφορες ἐκφάνσεις του, εἶναι ἄρνηση τῆς ἐλευθερίας, τῆς ὁποίας ἡ κατὰκτηση εἶναι ἡ ἀγωνία καὶ τὸ αἶτημα τοῦ ἀνθρώπου, ἰδιαίτερα στὶς ἡμέρες μας. Εἶναι πρόσχημα γιὰ νὰ στερήσουν τὸν λαὸ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἄθληση καὶ τὴν πρόοδο.

Ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κλίμα, δοξολογώντας τὸ θεὸ καὶ προάγοντας τὸ νόμο τῆς πίστεως ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Κοτσῶνης ἐπιχειρεῖ νὰ ἐμφανίσει ὡς τὸ σύγχρονο φῶς τῆς ἀρχαγγελικῆς ρομφαίας τὴν διακονία του.

Ὑποτάσσει τὴ νηστεία στὴν ἐπίγεια σκοπιμότητα.

Καὶ παρουσιάζεται ὅτι θέλει νὰ ἀντιρροπήσῃ τὴν ἀσκητικὴ παρουσία τοῦ χριστιανισμοῦ μετὰ τὴν ἐκκοσμίκευσή του.

Ἀσχετὰ ἀπὸ τὸν σκοπὸ ποὺ θηρεύει ὁ κ. Κοτσῶνης, δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ κανεὶς ὅτι ἀπὸ τὴν προσπάθεια αὐτὴ καὶ ἐξ ἀντικειμένου ἀπορρέουν μερικὰ θετικὰ παρελκόμενα πρὸς ὄφελος τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

Ἐπίκαιρο τὸ πρόσφατο θέμα του «στὴν «Καθημερινή» «Ἡ ἀπόλυτη ἐλευθερία».

Ὁμοιάζει τὸ ζήτημα αὐτὸ μετὰ τὴν ἐστία ὅπου συναντῶνται οἱ πρὸ διαφορετικὲς καὶ ἀντίρροπες τάσεις. Πολλὰ ἔχουν, στὸ ὄνομά της, διακηρυχθεῖ.

Ἀλλὰ περὶ ποιᾶς «ἐλευθερίας» πρόκειται, καὶ πῶς μπορεῖ αὐτὴ νὰ θεωρεῖται ἀπόλυτη; Ἡ σχετικὴ ἀπορία ἀνάγεται ἄραγε στὸ ἠθικὸ πεδίο, ἢ στὴν σφαῖρα τῆς γνωσιολογίας; Ποιὸ τὸ σύστημα ἀναφορᾶς της; Ποιὰ ἡ σχέση της μετὰ τὸ ὕψιστο φιλοσοφικὸ

πρόβλημα (ὕλη ἢ πνεῦμα). Δίδεται μήπως αὕτη «ἐξ ἀποκαλύψεως»; Καὶ ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ἐλευθερία *concordia sine qua non* ἡ προβαλλόμενη ἀπὸ τὸν κ. Κοτσῶνη ρήση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς Κορινθίους: «Πάντα μοι ἔξεστιν» καὶ πῶς ἀναφέρεται πρὸς αὐτὴν ἡ ἄλλη ρήση τοῦ Ἀποστόλου: «Ἄλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπὸ τινος»;

Διερωτᾶται κανεὶς, ἂν ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Κοτσῶνης, κατορθώνει, «μεθοδεύοντας» τὴν ἐρμηνεία του, δηλαδὴ «ἐλευθεριάζοντας» ὡς πρὸς τὸ δόγμα, νὰ ἄρει τὴν ἀντίφαση τὴν ὁποία καθιστᾷ μόνος του ἔκδηλη, ὅταν θέλει νὰ συστήσῃ ὡς «ἄρτον τῆς ζωῆς» τὴν «συναίρεση» τῶν δυὸ προειρημένων ρήσεων, οἱ ὁποῖες, ἐν τούτοις, ἀποκλείονται ἀμοιβαίᾳ, ἐκ προοιμίων, ἀφοῦ ἡ πρώτη μὲν ἀντιστοιχεῖ στὴν γήϊνη δεοντολογία ὡς ἀνθρώπινο, κοσμικὸ αἶτημα, ἐνῶ ἡ δευτέρη ἀνταποκρίνεται στὴν ὑπερβατικὴ δεοντολογία, ὡς θεία, κατηγορικὴ προσταγὴ καὶ ἀπαγόρευση.

Κατὰ τὴν τοποθέτηση τοῦ προβλήματός του, ὁ καθηγητὴς κ. Κοτσῶνης δὲν συναρθρώνει ὅλους τοὺς ἄρμους ποὺ τὸ συναπαρτίζουν.

Πάσχει, τὸ σύστημά του, καὶ κατὰ τὴν στοιχειολογία καὶ κατὰ τὴν μεθοδολογία, καὶ ὡς πρὸς τὴν τυπικὴ λογικὴ καὶ ὡς πρὸς τὴν δογματικὴ τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανισμοῦ. Ἐπιδιώκοντας νὰ «ἐξαγιάσῃ» τὸν ἄνθρωπο, κάνει τὴν ἀντίφαση γήϊνου καὶ ὑπερβατικοῦ περισσότερο βοερή.

Ἀνάμεσα σὲ θρησκεία καὶ σὲ ἐπιστήμη εἰδοποιὸς διαφορὰ εἶναι ἡ πίστη: ἡ πεμπουσία τῆς πρώτης. Καταφατικὴ καὶ ἡ σχετικὴ ἀπόκριση τῆς δογματικῆς τῆς ὀρθοδοξίας προκειμένου γιὰ τὸν χριστιανισμό, ὅταν φθέγγεται ὅτι αὐτὸς εἶναι θρησκεία «ἱστορικὴ» ἀλλὰ καὶ «ἐξ ἀποκαλύψεως».

Μὲ τὸ «κύρος τῆς θείας προελεύσεως», προσφεύγοντας δηλαδὴ στὸ «θαῦμα», ἀποπειρῶνται νὰ «παρακάμψουν» τὴ δυσκολία τῆς Ἀχιλλεΐου πτέρνας κάθε ἰδεοδοξίας, — τὸ ἀλογικὸ τῆς μετάδασής ἀπὸ τὸ πνεῦμα στὴν ὕλη — γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ φέρουν ἔτσι σὲ ἐπικοινωνία τὴν «Θεῖα Τριάδα» μετὰ τὴν ἐνυπάρχουσα πραγματικότητα.

Ὁ κ. Κοτσῶνης ὁμως δὲν παρακάμπτει καν τὸ ζήτημα. Τὸ ἀγνοεῖ ἐντελῶς. Ἔτσι, ἐνῶ μιλάει καὶ κάνει θεωρία γιὰ ἐκκοσμίκευση τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας, δαγκάνει τὰ χεῖλη προκειμένου γιὰ τὴν ἐπιστήμη.

(Ποιὰ ἡ σχέση αὐτοῦ, ἄραγε, μετὰ τὴν ἀνοικτὴ ἐπίθεση τοῦ «Βασιλικοῦ λόγου» ἐναντίον τῆς ἐπιστήμης;)

Μὲ τὸν τρόπο ὁμως αὐτό, ἀφήνει τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία στὴν «ἐγωϊστικὴ ἀπομόνωση» καὶ «ἀπροστάτευτη», κατὰ τὴν σύγχρονη θεολογικὴ ἐκδοχή, ἀπέναντι στοὺς «κινδύνους ποὺ συνεπάγονται οἱ ὑπερβολὲς τοῦ ἀσκητικοῦ πνεύματος μερικῶν πατέρων τῆς ἐρήμου».

Διότι σήμερα, σὲ Ἀνατολὴ καὶ σὲ Δύση, δὲν «ἀποτάσσεται» ἡ ὀρθοδοξία, κατὰ τὰ παρωχημένα πρότυπα, τὸ διακριτικὸ γνώρισμα τοῦ *hominis sapientis* δηλ. τὸν «ὀρθὸ λόγον».

Δέν ἀρνεῖται μάλιστα στὶς διακηρύξεις τῆς τοῦ γεγονότος τῆς ἐρμηνείας τοῦ «θεοῦ λόγου» στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν βοήθεια τοῦ «ἀνθρώπινου λόγου»! Ὅποιος ἔχει ἀντίρρηση ἅς διαβάσει τὶς «Ἀκτίνες». (Αὐτό, βέβαια, ἄλλοτε ἦταν ἀμάρτημα ἀσύγνωστο γιὰ τὸν καλὸ Σαμαρείτη). Ἀπὸ τὴν ἀποψη λοιπὸν αὕτῃ ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Κοτσώνης βρίσκεται ἀσυντόνιστος μὲ τοὺς ὁμοδόξους τοῦ καὶ φαίνεται σὰν νὰ μὴν ἀναγνωρίζει τὴν ἀποστολὴ τοῦ καθηγητοῦ κ. Κοτσώνη.

Ἔτσι, πίσω ἀπὸ τὶς καινοφανεῖς ἐκκοσμικευτικὲς ἐρμηνεῖες τοῦ, φαίνεται ὅτι καιροφυλακτεῖ ἓνα πνεῦμα παλαιοημερολογητικό, τὸ ὁποῖο ἀρνεῖται ἀκόμα καὶ αὐτὲς τὶς ὑποχρεωτικὲς «διαφοροποιήσεις» τῆς θεολογίας.

Ὑστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά, εἶναι νὰ διερωτηθεῖ κανεὶς πῶς ἐννοεῖ ὁ κ. Κ. τὴν «ἐλευθερίαν». Πάντως ὁ τίτλος «ἀπόλυτη ἐλευθερία» πρέπει νὰ μᾶς φέρνει μᾶλλον σὲ ἐξωκοσμικοὺς καὶ οὐράνιους χώρους. Τὰ πάντα τὰ ἀνάγει στὴ «θεία χάρη».

Ὅταν οἱ θεολόγοι καὶ οἱ θεολογοῦντες φιλόσοφοι κατακυρώνουν, ἔστω κατ' ἀρχὴν τὴν γνῶση στὴν ἐπιστήμη, ἐννοοῦν μὲ αὐτὸ τὴν ἀποκάλυψη τῶν μυστικῶν, δηλαδὴ τὴν κατάκτηση τῆς ἀλήθειας ὅσον ἀφορᾷ τὶς λειτουργίες τοῦ ἐπιστητοῦ.

Καὶ ὅταν γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τοὺς νόμους, τὴν ἀναγκαιότητα, ποὺ διέπει τὸν κόσμον ποὺ τὸν περιβάλλει, καὶ στὸν βαθμὸ ὅπου κάθε φορὰ πραγματοποιεῖται αὐτό, γίνεται ὅλο καὶ περισσότερο ἐλεύθερος. Καὶ μέσα εἰς τὴν σχετικὴ αὐτὴ ἐλευθερίαν τοῦ κρύβεται καὶ ἡ ἀπόλυτη.

Μυκτηρίζοντας ὁμῶς ὁ κ. Κοτσώνης, μὲ τὸν τρόπο τοῦ, τὸν ἄνθρωπον γιὰ τὴν πίστη ποὺ δείχνει πρὸς τὴν ἐπιστήμη καὶ κηρύσσοντας, ἐν τῷ μεταξύ, τὴν «ἀπόλυτη ἐλευθερίαν» δὲν παραδίδει τὸν ἄνθρωπον στὸ ὑπερβατικὸ καθιστώντας τὸν ἐπὶ γῆς σκύβαλο τῶν πάντων;

Καὶ ὅταν ἀνακατεύει ἠθικὴ δούληση μὲ θέματα γνωστικά, δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξομοιώσει πράγματα διαφορετικῆς λογικῆς «τάξεως», ἀφοῦ οἱ κανόνες τῆς ἠθικῆς, ὅταν ἀπηχοῦν τὸ πραγματικόν, τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς ζωῆς, ἀνάγονται ἀπὸ φιλοσοφικὴ ἀποψη στὴν γνωσιολογία καὶ καθορίζονται ἀπὸ τὸ «εἶναι»; Τὸ ἀρνεῖται μήπως αὐτὸ ὁ κ. Κοτσώνης;

Ὁ ἄνθρωπος ἔπαψε νὰ τρώει τὸν συνάνθρωπό του ὅταν «ἐξάνθρωπίσθηκε» κάπως, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ δεκάλογο τοῦ Μωϋσῆ, ὅταν κατέκτησε περισσότερο τὴ φύση ἀναπτύσσοντας τὶς παραγωγικὲς δυνάμεις, ὁπότε τοῦ ἔγιναν ἀπαραίτητοι στὴν ἐργασιακὴ διαδικασία καὶ οἱ αἰχμάλωτοι, πράγμα τὸ ὁποῖο σημαίνει ὅτι καὶ ἡ «ἠθικὴ» καὶ ἡ «βούληση» καὶ οἱ «ἀλήθειες» ἐξελίσσονται ἐπὶ γῆς, μὲ βάση τὴν μεταβολὴ τῶν ὑλικῶν συνθηκῶν καὶ τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους.

Κατὰ τὶς «ἀπόλυτες ἀλήθειες» ὁμῶς τῆς «ἀποκαλύψεως» καὶ τοῦ κ. Κοτσώνη, ἡ γυναίκα θὰ ἔπρεπε νὰ μένει αἰωνίως δούλη στὸν ἄνδρα, σύμφωνα μὲ τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἀπο-

στόλου Παύλου πρὸς τὸν Τιμόθεον, ἢ οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι δούλοι τῶν ἐπιγείων κυρίων τοὺς εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, πάλι κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (προτροπὴ πρὸς Ρωμαίους). Ἐνῶ οἱ πιστοὶ ἔπρεπε νὰ ζοῦν μέχρι τὴ δευτέρα παρουσία μὲ τὴν ἀγωνία τοῦ θανάτου, διότι αὐτός, κατὰ τὸν εἰρημένο Ἀπόστολον, βρίσκεται σὲ συνάφεια πρὸς τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα (Ρωμ. 5, 12) τοῦ Ἀδάμ, δοξασία ποὺ ἀποτελεῖ θεμελιώδη «χριστιανικὴ ἀλήθεια» καὶ «ἄρθρον πίστεως» μαζί. Καὶ ὅμως γιὰ ὅλα αὐτὰ δὲν μᾶς λέει λέξη ὁ κ. Κοτσώνης ὅταν ἀναφέρει τὸν Παῦλον Ἀπόστολον τῆς «ἀπόλυτης ἐλευθερίας».

Μὲ ὅσα γράφουμε δὲν θέλουμε νὰ ὑπείσέλθουμε σὲ ζητήματα ποὺ μπορεῖ νὰ ἀναφέρονται στὶς σχέσεις τοῦ κ. Κοτσώνη μὲ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία. Ἐπισημαίνουμε μόνον ἓνα πνεῦμα, τὸ ὁποῖο σὲ ἡχο πλάγιον ἔρχεται νὰ συντονισθεῖ μὲ τὸ κόρον τῆς κοσμικῆς συντήρησης, καὶ τὸ ὁποῖο στὸ ὄνομα τῆς «ἀπόλυτης ἐλευθερίας» ἀρνεῖται στοὺς ἀνθρώπους ἀκόμα καὶ αὐτὴ τὴν ἀναπνοή.

Κριτικὴ

Ὅταν ὁ θεολόγος δὲν «χρησιμοποιεῖ» τὴν γλῶσσα τοῦ φιλοσόφου, τὰ θέλει ὅλα δικά του, καὶ «πίστη» καὶ «γνῶση».

Ὅταν ὁμῶς θεολογεῖ καὶ ὡς κοσμικός, τότε ὁροθετεῖται διαφορετικά. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀκυρώσει τὴν σχέσιν τῆς γνῶσης μὲ τὴν ἐπιστήμη. Θὰ ἀναζητήσει βέβαια τὶς «Σφίγγες» ποὺ ὀρθώνουν τὰ «γριφῶδη» ἐρωτηματικά τοὺς μπροστὰ στὴν ἐπιστήμη γιὰ νὰ τῆς ἀμφισβητήσῃ τὴν «τελική» καὶ «ἀπόλυτη ἀλήθεια». Αὐτὸ γίνεται ὅταν ἡ ἐπιστήμη δὲν ἔχει ἀκόμα πεῖ τὴν τελευταία λέξη τῆς ἐπάνω σὲ ἓνα πρόβλημα.

Ὅταν πάλι ὁ κοσμικὸς φιλόσοφος θεολογεῖ (ἰδεοκράτης) φροντίζει νὰ συνδυάσῃ περισσότερο τὴν ἐπιστήμην μὲ τὴν θρησκείαν.

Καὶ ὅταν μιλάει ὡς φιλόσοφος στέκεται περισσότερο ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῆς ἰδεοδοξίας ἀπέναντι στὴν ἐπιστήμην.

Στὴ «φιλοσοφία τῆς θρησκείας» ὁ κ. Γ. Δ. Φαράντος (βλ. «Καθημερινή» 25 Μαρτ.) εἶναι κατηγορηματικὸς ὅταν ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ θρησκεία χρησιμοποιεῖ τὴν πίστη καὶ ἡ φιλοσοφία τὴν γνῶση. Ἄν τώρα νομίζει ὅτι μποροῦν αὐτὰ τὰ δυὸ νὰ συνδυασθοῦν, αὐτὸ ἀφορᾷ τὶς ἀντιφάσεις τοῦ συστήματος τῶν ἰδεῶν του.

Ὅταν ὁ κ. Τσιρόπουλος μιλάει γιὰ «βαρβάρους Ἕλληνες», ἀπολυτοποιώντας καὶ γενικεύοντας τὰ κοινωνικὰ σύνδρομα στὸν πολιτιστικὸν χώρο, χωρὶς νὰ ἐπισημαίνει τὶς συγκεκριμένους αἰτίες καὶ φθάνει νὰ ἀποφαίνεται γιὰ «πονηρὸ» καὶ «ἄσωτο» «αἰῶνα» καὶ ἀναζητᾷ τὴν «ὑπεύθυνον φωνὴν ποὺ θὰ ξυπνήσῃ μέσα στὰ στήθη τοῦ λαοῦ... τὸ ἀκαταδάμαστο ἐλληνικὸ φιλότιμον» εἶναι σὰν νὰ ὁμολογεῖ ὅτι ὁ «Ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς» δὲν ἔχει πιάσει καὶ χρειάζεται ὁ μάγος μὲ τὸ ραβδὶ ἢ ὁ σωτήρας (ποιός;).

Όταν όμως ο κ. Άμ. Α. Παπαβασιλείου ξιφουλκεί έναντίον του «πνευματικού άριστου» για να προφυλάξει δήθεν την «έλευθερία του πνεύματος» στο όνομα της αντιπροοδευτικής ιδεολογίας, τότε προτρέπει άνοικτά στην άστυνόμευση του πνεύματος και χρησιμοποιεί την «έλευθερία» για πρόσχημα (βλ. έφημ. «Καθημερινή»).

Όταν, ο ίδιος άνθρωπος, γράφει για «διανοητική άποτελμάτωση και πνευματικό κορδακισμό» άρνείται την έλευθερία στη διακίνηση των ιδεών (βλ. «Καθημερινή» 4/3).

Όταν όμως καταβοά έναντίον των προοδευτικών δυνάμεων, όπως στην έπιφυλλίδα του «κομμουνιστικά ψυχώσεις και πνευματική μαζοποίησης» (βλ. «Καθημερινή» 10/3), τότε άποδεικνύει ότι ή πηγή από όπου άντλεί το ύλικό του είναι ή καταδικασμένη σοβιετολογία και τα λαθρόδια των μυστικών κονδυλίων.

••

Θά μπορούσαμε, αντίθετα, να παρουσιάσουμε, ως παράδειγμα καλού διαλόγου το τεύχος (No 31, Φθινόπωρο 1964) του περιοδικού «Σύνορο», όπου στα τέσσερα άρθρα του σχετικά με το θέμα: «Όρθοδοξία και μαρξισμός» και ανεξάρτητα από την μέθοδο που ακολουθούν οι συντάκτες του, δεν άπολείπει το ήθος και ή τοποθέτηση προβλημάτων που πραγματικά άπασχολούν το σημερινό άνθρωπο και που μπορούν να άποτελέσουν θέματα γόνιμου διαλόγου.

Συμπεράσματα

Η προκειμένη κριτική έπισκόπηση δεν αξιώνει την πληρότητα. Με αυτήν θελήσαμε άπλως να έπιστημάνουμε ένα φαινόμενο, την άμφισβήτηση του κύρους του όρθου Λόγου, ή όποια έπιχειρείται στο όνομα της αλήθειας του «έλληνοχριστιανικού πνεύματος».

Αιτήματα άστήρικτα και ιδέες άθεμελίωτες έπιστρατεύονται σ' έναν άγώνα και σε μιá προσπάθεια που άποβλέπει στο να πλήξει το έπιστημονικό πνεύμα και να θανατώσει την τάση του ανθρώπου να γνωρίσει τη μοίρα του και να γίνει κύριος των τυχών του.

Δεν σώζει ή χρυσοποίκιλτη στολή του τον «έλληνοχριστιανικό πολιτισμό» από το παράλογο σχήμα του.

Το «έλληνικό» και το «χριστιανικό» σύμβλημα άναιρεί άντιστοίχως τις θετικότερες καταβολές του αρχαίου έλληνικού κλασσικού πνεύματος, του βυζαντινού πολιτισμού και του έλληνικού διαφωτισμού, καθώς και τις παραδόσεις αυτού του πρώτου δημοκρατικού χριστιανισμού. Τα δυό αναφερόμενα στοιχεία άποκλείονται άμοιβαία ως δεδομένα άνόμοια («γήινο» — «ύπερβατικό») ή ταυ-

τίζονται ως ιδέα ύπερβατική, όποτε δεν προσφέρουν την έπιδιωκομένη όμοσήμαντη «συναίρεση», κινούμενα μέσα σ' ένα φαύλο κύκλο. Ό «έλληνοχριστιανικός πολιτισμός» είναι σχήμα παράλογο. Δεν έχει ούτε άλας, ούτε νόημα.

Στο όνομα των «έλληνοχριστιανικών ιδεωδών» ζητούν να άναστηθεί και να προαχθεί σε ιδανικό ένα στείρο και τυπολατρικό πνεύμα που άρνείται την αλήθεια, άρα την έλευθερία και τον άνθρωπισμό.

Η γραμμή Κοραή — Βερναρδάκη — Ψυχάρη — Γληνού, συγκρούεται με τη γραμμή Νεόφυτου Δούκα — Κόντου. Η γραμμή του άνθρωπισμού με τη γραμμή της συντήρησης και του σκοταδισμού.

Ό τελευταίος λόγος στη Βουλή του πρώην ύπουργού Παιδείας κ. Βογιατζή άποτελεί σχετική μαρτυρία.

Οι καλύτερες παραδόσεις όρθολογισμού και αυτής της Όρθόδοξης Έλληνικής Έκκλησίας άγνοούνται. Ό Κύριλλος Λούκαρις μένει στην άφάνεια, όπως και ο Θεόφιλος Καΐρης, ο κληρικός φιλόσοφος και άγωνιστής του 1821 που έδιώχθηκε για τις ιδέες του και άπέθανε στη φυλακή. Άλλά και από το Βυζάντιο έχουν άποκλεισθεί ο Γεώργιος Πλήθων (Γεμιστός), ο Βαρλαάμ κλπ.

••

Η συνεχιζόμενη έκστρατεία έναντίον του πνεύματος δεν πρέπει να ύποτιμηθεί. Δεν πρόκειται για χίμαιρες κάποιων ιδαλγών που ζούν, κινούνται και όραματίζονται μέσα στο βυζαντινό ήμίφως και σε μοναστήρια. Αντίθετα πρόκειται για το πνεύμα εκείνο το όποιο υίοθετούμενο και έκπορευόμενο από συγκροτήματα με τεράστια ισχύ μέσα στο κράτος, στην έκκλησία, στην οικονομικοπολιτική ζωή του τόπου, στο περιβάλλον του άνώτατου άρχοντα κλπ., διαμορφώνει το έπίσημο ιδεολογικό κλίμα. Καθήκον όλων εκείνων που πιστεύουν στον όρθό λόγο, στον άνθρωπο και στη λογική του είναι να άποκαλύψουν το άντιουμανιστικό περιεχόμενο αυτής της έκστρατείας, βοηθώντας έτσι στον φωτισμό του έλληνικού λαού.

Από την άποψη αυτή, οι πρόσφατες έπεμβάσεις του πρωθυπουργού κ. Γ. Παπανδρέου στα σχολεία, καθώς και οι προτροπές του προς την ΕΛΔΗΝ, που έγιναν στο όνομα των «έλληνοχριστιανικών ιδεωδών» δεν προάγουν την ύπόθεση της παιδείας, των έλευθεριών και του λαϊκού συμφέροντος, αλλά συνεπικουρούν την έπίθεση των αντιδραστικών δυνάμεων και τα έχθρικά προς κάθε πραγματικό φιλελευθερισμό κηρύγματα του κ. Π. Κανελλόπουλου περί άυτοδικίας κλπ.